

СЛАЂАНА ЈАЋИМОВИЋ

БЛАГОСТ И БОЛ

„Млада жена са виолом”, *Писмо* (1992)

Песма „Млада жена са виолом” написана је 12. јула 1989. године, а објављена је у збирци *Писмо* (1992) Ивана В. Лалића и то, свакако, не случајно, као претпоследња у њеном трећем делу који започиње песмом „Voyage philosophique”, наставља се песмама „Грчка грнчарија”, „Вежба”, „Три снимка клипера Cutty Sark” и завршава десетоделним „Strambottima”. Због чега је песник баш ове песме сврстао у исту целину и шта је оно што би им, бар у удаљеним тачкама њиховог смисаоног распона, било заједничко? За прве четири песме могло би се рећи да спадају у онај круг Лалићевих песама чији је стварносни подстицај извесно путно искуство, односно да је незавичајни простор или мотив из удаљене културе повод да се на начин близак модерној поезији успостави дијалог са митом или културно-историјским наслеђем и преиспитају њихова значења у контексту савремене цивилизације. За „Strambotte” то не можемо закључити – у питању је једна од најлепших љубавних песама испеваних на српском језику, сва у меланхоличном преплитању прошлог и садашњег, самоће и заједништва, самопреиспитивања и „говора душе с душом”. „Млада жена са виолом” може се читати и као својеврсна копча између ових песама. Уколико следимо линију започету у првим песмама, може се, с мало учитавања, помислити да се концерт којем присуствује лирски субјект десио на неком путовању, а с друге стране, *сусрет* са младом женом отвара простор снажном доживљају препознате исконске блискости у непознатом бићу. Концерт, призван насловом и првим стихом, у ствари, и није од пресудне важности, нити је битно где се он одвија, нити је музика оркестра оно што

је предмет лирске инспирације¹. Музика заправо и престаје онда кад почиње песма:

Didn't I dance with you once in Brabant?
Two Gentlemen from Verona

Једно од лица у оркестру, наглом
Вољом тренутка изоштрено јасно
У фокусу; то лице што се сагло
Лако над звучно тело благогласно

Виоле боје тамног меда; лице
у овалном оквиру дуге косе
Што ко да хоће да окрзне жице,
Овлаш, кад увис крене гудало се,

Лице од косе и очију; усне
Само су осмех прорезан у плоти;
Одакле знам га? У сећању гусне
Обрис у сличној, стишаној лепоти

На зиду неке цркве, ил музеја,
у сали кватрочента; или мање
Патетично: у тишми града, где је
у мноштву лица нагло обасјање –

О драгоцену мало чудо света
Коме се жиле чудотворне суше:
Та жена која памтивеком шета
у разнобојним хаљинама душе,

Сада у оркестру, у трећем реду
Осмехом сенчи звукове виоле;
Та слика-додир, још један у следу
Додира који милују и боле.

Сугестиван мото којим се читалац уводи у лиризацију својеврсног епифанијског искуства – *Didn't I dance with you once in Brabant* (*Да ли сам с Вама њлесао једном у Брабанџу?*) – стих је

¹ Треба поменути да је Иван В. Лалић, како је за себе говорио, био „страсни конзумент музике” и њен изузетни познавалац (Лалић 1997: 299), те да су многе његове песме посвећене доживљају и промишљању феномена из области музичке уметности (видети више у Петровић 2007: 345–365).

из Шекспирове комедије *Ненабрађени љубавни џируд* који, једно за другим, изговарају Бирон и Розалина када се први пут сретну, препознају и залубе једно у друго. Ма колико на први поглед изгледала удаљена Шекспирова комедија препуна духовитости, врцавих игара речи, па и скаредности, од сетних Лалићевих стихова, једно им остаје заједничко: мотив препознавања двоје људи којима је судбина да се сретну – било то заувек или само за један тренутак на концерту. Сусрет се дешава изван простора очекиваног и подразумеваног – „нагла воља тренутка” је знак искошења перспективе, окидач којим се музика оркестра помера у сасвим други план, утишава као по унутарњем налогу, а и звук се повлачи пред сликом толико снажном да се при сусрету са њом помера биће песничког субјекта. Премештање фокуса са концертне дворане и музике којом је обухваћена на неименовану младу жену стопљену са инструментом, тренутак је у којем се у свести и памћењу онога који пева зауставља временска линија задата музичком композицијом, и блесак суочавања са женским ликом осенченим осмехом помера простор певања на унутрашњи план суочавања са лепотом и самим собом.

У прва четири катрена, у којој су музику оркестра преузели мајсторска опкорачења и риме Лалићевих једанаестераца², читалац се лирски уводи у оваплоћење својеврсног синестезијског удара *слике-godира*, односно визуелне фасцинације издвојене *вољом џиренујка* која у посматрачу из публике буди искуство већ доживљеног: јединствене лепоте упознате већ у некој другој ситуацији, издвојене у својој посебности коју само ретки умеју да препознају и осете као тактилну сензацију, што у души активира особено духовно искуство. Можда није случајно ни то што се из оркестра издваја управо жена са виолом. У питању је оркестарски инструмент за који нема много соло литературе, а која нити има могућности виолине, као ни раскошни тембр виолончела. Млада жена са виолом је неко ко потпомаже солисту, али се никада не може посебно истаћи (отуда њено место у трећем реду) – осим у доживљају лирског субјекта. Њен лик ће у свести онога за којег је фокус померен, а музика стала, покренути низ флешбекова, или, боље

² Најчешћи везани стих у поезији Ивана В. Лалића је управо једанаестерац, са цезуром која је најчешће иза петог слога. У *Писму* су из поменуте треће групе песама уз „Младу жену са виолом” у једанаестерцу испеване још три песме: „Voyage philosophique”, „Три снимка клипера Cutty Sark” и „Strambotti”, а у овом стиху уобличене су и неке од других антологијских песама из исте збирке („Море”, „Шапат Јована Дамаскина”, „Пиета”, „Равнодневица”, „Никада самљи”). Више о овоме видети у тексту С. Париповић „Версификација Ивана В. Лалића” (Париповић 2007: 193–212).

рећи, активирати за Лалића типично јединство места и времена које постоји синхроно – не тече, не пролази, већ се прошлост и будућност сажимају у садашњости. У „стишаној лепоти” младе жене, певач у магновењу препознаје лик са ренесансне фреске који га је лепотом узнео у некој цркви или музеју. Или, као да прекореве себе, употребљавајући израз *йаџеџично* у колоквијалном смислу (не у значењу *сџрасџивено*, већ пренаглашено до кича): „На зиду неке цркве, ил музеја, / У сали кватрочента; или мање / Патетично: у тишми града, где је / У мноштву лица нагло обасјање”. Дакле, озареност лепотом не проистиче нужно из простора њеног уметничког уобличења него и из сасвим профаног искуства градске гужве, из које се оно што је стишаном лепотом уздигнуто изван просечности могло, такође, да се изоштри вољом тренутка, односно да дотакне осетљива чула посматрача у помереном фокусу.

На тај начин млада жена са виолом задобија статус ванвременог женског бића („та жена која памтивеком шета”) чију су јединствену лепоту само ретки кадри да истински препознају и доживе. „Драгоцено мало чудо света” сведочанство је пуноће и благиности постојања које се доживљава у епифанијском сусрету са лепотом. Значење ове синтагме може се двоструко схватити. С једне стране, њом се означава благородност исконске лепоте препознате у младој жени у трећем реду оркестра.³ С друге стране, када се исказ сагледа у контексту стиха који следи – „драгоцено мало чудо света / Које се жиле чудотворне суше” – јасно је да је малим чудом именована не лепа жена већ снажан озарујући лични доживљај који је њена лепота изазвала у оном ко је посматрањем препознаје. У последња два катрена, у којима је ритам промењен изостанком опорачења која одређују претходне четири строфе, фокус се поново помера – овога пута са жене са виолом на онога који је посматра и за кога су у тренутку стали и музика и време. Последње строфе Лалићеве песме плави меланхолија и епифанијски осећај уквршта се са интензивним и сетним осећањем сопствене пролазности. И јасно је да онај ко издваја младу жену са виолом из мноштва лица у оркестру није више млад човек и да му је и на тај начин „млада” жена опонирана као нека препозната, али недоступна вредност.

У овој песми сачињеној од тананих прелива значења суочавањем са лепотом која буди чула је истовремено и суочавање са самим

³ „Биће да је сећање на тај тих и узвишен, леп и савршен, складан и јединствен, свакако чудестан лик младе жене – пореклом из дубљих, заумнијих и исконских слојева душе. И у томе се налази 'драгоцено мало чудо света', срећа или усхићење, препознати немир или откривена лепота – који претходе истинској емоцији и истинској поезији” (Лакићевић 1996: 188).

собом. Чудотворна снага лепоте није у тренутку песничке садашњости ту да пробуди страст и узбуђење пред лепим бићем него да подсети на снагу некадашње пуноће животних узлета који се активирају у сећању истовремено са свешћу да се до њих више не може доћи. Отуда је *слика-godur*, односно призор лепоте које буди биће оног који је препознаје и враћа га дубљем и интензивнијем доживљају *чуда свейа*, додир који „милује и боли”. Благодот која долази из осмеха младе жене, јер осмех је тај који је облачи у „хаљину душе”, јесте она дирљива нежност која песника припрема и уводи у оно што неминовно долази. Песнички субјект Лалићеве песме нема више времена за потпуно остварење судбинске блискости младих љубавника призваних Шекспировим стиховима из мотаа песме.

Права песма је увек плод личног улога и то читалац неминовно препознаје и у Лалићевој „Младој жени са виолом” – „Бели завој испод којег, ако је песник аутентичан, осећате рану” (Јовановић 1995: 24). Говорећи о *Писму*, песник упућује на промењену позицију онога који пева, а која се не да пренебрегнути: „Ову књигу, сложићете се, није могао написати песник у цвету младости своје. Квалитет оне носталгије која је [...] прожима, неспојива је са младошћу, а лирско ја у цивилном животу има личну карту, са уписаном годином рођења, негде са краја прве трећине столећа.” (Јовановић 1995: 20). Синестезијски судар *слике-godura* истовремено је и драгоцен, благородан и утешитељски, али и болан јер прожима епифанијски тренутак узлета дубоком меланхолијом. Још један додир у следу ту је да помилује, на трен пробуди бившег младића, згусне доживљај лепоте у ненаданом тренутку, али и да га суочи са сопственом пролазношћу.

ИЗВОРИ

Лалић 1992: Иван В. Лалић, *Писмо*, Београд: Српска књижевна задруга.

ЛИТЕРАТУРА

Јовановић 1995: Александар Јовановић, *Порекло њесме: девей разјовора о ѡезији*, Ниш: Просвета.

Лакићевић 1996: Драган Лакићевић, „Хаљина душе”, у: *Једна ѡесма: ојледи из срјске ѡезије*, Приштина: Григорије Божовић.

Лалић 1996: Иван В. Лалић, *О ѡезији*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Париповић 2007: Сања Париповић, „Версификација Ивана В. Лалића”, у: *Посѝ-симболѝсѝичка ѝоеѝѝика Ивана В. Лалића*, ур. Александар Јовановић, Београд: Институт за књижевност и уметност.

Петровић 2007: Предраг Петровић, „Између музике и смрти: Лалићеве песме о Моцарту”, у: *Посѝсимболѝсѝичка ѝоеѝѝика Ивана В. Лалића*, ур. Александар Јовановић, Београд: Институт за књижевност и уметност.

Др Слађана В. Јаћимовић
Редовни професор
Учитељски факултет Универзитета у Београду
sladjana.jacimovic@uf.bg.ac.rs